Tomasz Siudek
Katedra Ekonomiki i Organizacji Gospodarstw Rolniczych SGGW

Wpływ wybranych regulacji krajowych na przemiany w sektorze bankowości spółdzielczej w Polsce

Wprowadzenie

Regulacje w bankowości to wszelkiego rodzaju przepisy prawne, sporządzane przez określone instytucje krajowe i międzynarodowe, mające istotny wpływ na funkcjonowanie banków na rynku finansowym.

Głównym celem regulacji w systemach bankowych powinno być łagodzenie niesprawności mechanizmu rynkowego oraz dążenie do uzyskiwania wysokiej sprawności świadczenia usług finansowych [Kulawik 2004].

Polityka regulacyjna powinna mobilizować do rozwoju konkurencyjności w bankowości. Powinna być ona neutralna wobec wszystkich banków, co oznacza równość warunków gry na rynku finansowym.

W bankowości jedną z form regulacji jest nadzór zinstytucjonalizowany, nazywany państwowym, który ma największy wpływ na system bankowy. Opiera się on na ustawodawstwie krajowym i międzynarodowym (np. na dyrektywach Unii Europejskiej). Nadmierne ingerowanie nadzoru może hamować konkurencyjność i rozwój banków.

Przeciwieństwem regulacji jest deregulacja, nazywana również liberalizacją. Polega ona na ograniczaniu lub eliminowaniu administracyjnej kontroli oraz prawnych i quasi-prawnych reguł funkcjonowania określonego sektora i firm do niego należnych. Deregulacja pojawiała się zazwyczaj wtedy, gdy nadmierna ingerencja państwa osłabia motywację banków do zwiększania efektywności i produktywności.

Innym terminem jest reregulacja, czyli powrót do regulacji po nieudanej deregulacji, przejawiającej się spadkiem efektywności banków czy pojawianiem się kryzysów bankowych. Można powiedzieć, że reregulacja jest reakcją na słabości rynków finansowych. Rozumiana jest ona również jako wprowadzenie nowego instrumentu regulacyjnego, nawet w systemach bankowych dobrze funkcjonujących.

Ze względu na zmieniające się warunki wewnętrzne funkcjonowania banków i ich otoczenia reregulację należałoby traktować o wiele szerzej, a więc jako permanentny proces dopasowania od nowa celów, zasad, instrumentów i struktur regulacyjnych.

Ze względu na duży wpływ polityki regulacyjnej na funkcjonowanie banków autor pracy odniósł niektóre jej kwestie również wobec sektora bankowości spółdzielczej.

Cel, zakres i metody badań

Głównym celem badań było określenie wpływu wprowadzonej w dniu 24 czerwca 1994 r. ustawy o restrukturyzacji banków spółdzielczych i BGŻ S.A. (DzU 1994, nr 80, poz. 369) oraz ustawy z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających (DzU 2000, nr 119, poz. 1252) na przemiany w sektorze bankowości spółdzielczej w Polsce.

Badania przeprowadzono w 2004 r. na próbie 100 banków spółdzielczych rozmieszczonych na terenie całej Polski. Banki do badań wybrano banki na podstawie kryterium warstwowo-kwotowego. Najpierw dokonano ich wyboru na podstawie typów gmin, w których prowadziły one działalność, natomiast później z tych grup wybrano banki na podstawie kryterium kapitałowego. W ramach pierwszego kryterium wyróżniono 3 typy gmin (wiejskie, miejsko-wiejskie i miejskie), natomiast w drugim kryterium wydzielono grupy ze względu na wysokość kapitałów własnych: do 500 tys. euro, 500–1000 tys. euro i powyżej 1 mln euro. Dane źródłowe zebrano korzystając z kwestionariusza wywiadu przeprowadzonego z prezesami 100 banków spółdzielczych.

Wyniki i dyskusja

Trudna sytuacja ekonomiczno-finansowa sektora banków spółdzielczych i Banku Gospodarki Żywnościowej doprowadziła 24 czerwca 1994 r. do uchwalenia przez Sejm ustawy o restrukturyzacji banków spółdzielczych i BGŻ S.A. Podstawowym celem tej ustawy było stworzenie warunków niezbędnych do przeprowadzenia restrukturyzacji banków spółdzielczych i BGŻ S.A. oraz zwiększenie bezpieczeństwa ich funkcjonowania [Kolbusz 1997; Szambelańczyk 1997; Kaszubski 1998].

Na mocy tej ustawy powstała trójszczeblowa struktura bankowości spółdzielczej w Polsce. Najniższe miejsce zajmowały banki spółdzielcze, pośrednie

– 9 banków regionalnych, natomiast najwyższe – bank krajowy BGŻ S.A. [Standar 2000].

Ustawa zakładała: przekształcenie BGŻ z banku państwowo-spółdzielczego w bank w formie spółki akcyjnej, utworzenie 9 banków regionalnych w formie spółek akcyjnych, będących własnością zrzeszonych w nich banków spółdzielczych, oraz zawarcie przez banki regionalne umowy zrzeszenia krajowego z BGŻ w celu utrzymania jednolitej trójszczeblowej struktury organizacyjnej bankowości spółdzielczej.

Ustawa umożliwiła uzyskanie przez BGŻ S.A. i banki spółdzielcze pomocy finansowej państwa, m.in. w formie obligacji restrukturyzacyjnych na restrukturyzację wierzytelności trudnych BGŻ i banków spółdzielczych zrzeszonych w bankach regionalnych. Zakres działalności BS-ów był ograniczony. Mogły one funkcjonować tylko na obszarze gminy [Kaszubski 1998; Bryniarska 1999].

Podstawowym zadaniem banków regionalnych było spełnianie funkcji zrzeszeniowych wobec banków spółdzielczych oraz restrukturyzacja trudnych wierzytelności tych banków przy wykorzystaniu obligacji skarbu państwa. Siedzibami banków regionalnych były: Bydgoszcz, Koszalin, Kraków, Lublin, Olsztyn, Poznań, Rzeszów, Warszawa i Wrocław [Mikołajczak 1998].

BGŻ S.A. pełnił rolę banku krajowego wobec banków regionalnych i zrzeszonych w nich BS-ów. Zgodnie z ustawą z 24 czerwca 1994 r., BGŻ S.A. wraz z 9 bankami regionalnymi i BS-ami utworzył Krajową Grupę Banków Spółdzielczych, która funkcjonowała na rynku pod wspólnym logo „Zrzeszenie Krajowe Banków Spółdzielczych" [Bryniarska 1999; Standar 2000].

Mimo upływu kilku lat od wejścia w życie ustawy o restrukturyzacji BS i BGŻ S.A., nie zrealizowano wielu jej generalnych postanowień dotyczących kwestii organizacyjnych i finansowych. W wyniku zmieniających się uwarunkowań zewnętrznych, a zwłaszcza zachodzących procesów globalizacji i konsolidacji sektora bankowego, niezbędna stała się zmiana strategii bankowości spółdzielczej w Polsce [Szambelańczyk 1997].

7 grudnia 2000 r. została uchwalona nowa ustawa o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających. Ustawa ta stworzyła możliwość konsolidacji spółdzielczego sektora bankowego w Polsce oraz wprowadziła dwustopniową strukturę organizacyjną. Przepisy ustawy nakładały na BS-y uzyskanie wartości funduszy własnych powyżej 1 mln euro do końca 2007 r. [Bryniarska 1999; Kolbusz 2000; Śleszyńska-Charewicz 2000a].

BGŻ S.A. jako bank krajowy sektora bankowości spółdzielczej przestał istnieć, nie zrzeszył on żadnego banku spółdzielczego, dlatego nie mógł spełniać funkcji banku zrzeszającego – stał się w sektorze bankowym typowym bankiem komercyjnym.

W 2002 r. w wyniku wprowadzenia progów kapitałowych w wysokości 20 mln euro z 11 banków zrzeszających powstały 3 banki zrzeszające. Pierwszy bank zrzeszający pod nazwą Bank Polskiej Spółdzielczości S.A. został utworzony w wyniku konsolidacji 7 banków zrzeszających: BUG S.A., DBR S.A., GBPZ S.A., LBR S.A., MBR S.A., RBR S.A. i WMBR S.A.[1] Drugi bank zrzeszający pod nazwą Gospodarczy Bank Wielkopolski – Spółdzielcza Grupa Bankowa powstał z połączenia 3 banków regionalnych: BBR S.A., GBW S.A. i PKBR S.A., natomiast trzeci bank zrzeszający stanowił Mazowiecki Bank Regionalny S.A.

W artykule autor przedstawił wybrane wyniki badań ankietowych wpływu przepisów ustawy z dnia 24 czerwca 1994 r. o restrukturyzacji banków spółdzielczych i BGŻ S.A. (DzU 1994, nr 80, poz. 369) oraz przepisów ustawy z dnia 7 grudnia 2000 r. o funkcjonowaniu banków spółdzielczych, ich zrzeszaniu się i bankach zrzeszających (DzU 2000, nr 119, poz. 1252) na przemiany w sektorze bankowości spółdzielczej w Polsce w latach 1994–2004.

Na początku w ramach badań ankietowych zapytano prezesów banków spółdzielczych w Polsce, czy cele postawione w ustawie o restrukturyzacji BS-ów i BGŻ S.A. z 24 czerwca 1994 r. zostały osiągnięte. W 82% odpowiedzieli negatywnie, tłumacząc, że nie zawarto umowy zrzeszenia krajowego i regionalnego. Około 17% badanych prezesów nie miało zdania na ten temat, a 1% stwierdził, że cele zostały osiągnięte.

Zapytani, które przepisy nie zostały wdrożone do praktyki po wprowadzeniu ustawy o restrukturyzacji banków spółdzielczych i BGŻ S.A. w dniu 24 czerwca 1994 r., prezesi BS-ów odpowiedzieli[2], że:

- konsolidacja sprawozdań finansowych banków spółdzielczych (80%). Chodziło o to, aby sporządzać jedno sprawozdanie finansowe dla wszystkich banków spółdzielczych, należących do jednego zrzeszenia, będące podstawą rozliczania się z podatku dochodowego w stosunku do urzędu skarbowego. Dla banków spółdzielczych generujących wysokie zyski wspólne rozliczenie spowodowałoby rozłożenie tych zysków na inne banki spółdzielcze o gorszej sytuacji finansowej (wykazujące stratę), co w konsekwencji umożliwiłoby płacenie niższych podatków. Ujemną stroną wspólnego rozliczenia było to, że wszelkie straty poniesione przez niektóre banki musiałyby być

[1]Bałtycki Bank Regionalny S.A. (BBR S.A.), Bank Unii Gospodarczej S.A. (BUG S.A.), Dolnośląski Bank Regionalny S.A. (DBR S.A.), Gospodarczy Bank Południowo-Zachodni S.A. (GBPZ S.A.), Gospodarczy Bank Wielkopolski S.A. (GBW S.A.), Kujawsko-Pomorski Bank Regionalny S.A. (PKBR S.A.), Lubelski Bank Regionalny S.A. (LBR S.A.), Małopolski Bank Regionalny S.A. (MBR S.A.), Mazowiecki Bank Regionalny S.A. (MR Bank S.A.), Rzeszowski Bank Regionalny (RBR S.A.), Warmińsko-Mazurski Bank Regionalny S.A. (WMBR S.A.)

[2]Ze względu na to, że w kwestionariuszu wywiadu respondenci mogli wybierać kilka odpowiedzi, bardzo często podane wartości procentowe w sumie nie stanowiły 100%.

pokrywane przez wszystkie banki zrzeszenia, dlatego rozwiązanie to nie uzyskało akceptacji większości banków,

- projekt zrzeszenia regionalnego i krajowego (51%) – w praktyce bank krajowy nie spełniał funkcji określonej w ustawie z 24 czerwca 1994 r. Nie było również współpracy między bankiem krajowym a bankami regionalnymi oraz między bankami spółdzielczymi w ramach zrzeszenia. Bardzo często banki na terenie swego działania między sobą konkurowały,
- uprawnienia banków regionalnych w zakresie nadzoru w stosunku do banków spółdzielczych (42%). Chodziło o ustalenie zasad – kiedy i co mogą kontrolować banki regionalne w stosunku do banków spółdzielczych.

Z wypowiedzi prezesów BS-ów wynika, że efektami w ich sektorze po wprowadzeniu ustawy o restrukturyzacji banków spółdzielczych i BGŻ S.A. były:

- powstrzymanie procesu upadłości banków spółdzielczych (51%). Najwięcej upadłości BS-ów zanotowano w latach 1995 – 57, 1996 – 31, 1997 – 6 i 1998 – 4. W największym stopniu spadek liczby upadłych banków odnotowano w regionie północnym, a w najmniejszym w regionie wschodnim,
- poprawa bezpieczeństwa funkcjonowania banków spółdzielczych (42%), przejawiająca się wzrostem współczynnika wypłacalności. Największe efekty w tym zakresie uzyskano w regionach zachodnim i południowym, najmniejsze we wschodnim i w centralnym,
- poszerzenie zakresu oferowanych usług bankowych (17%). W wyniku konkurencji ze strony innych banków BS-y zmuszone były do wprowadzania nowych produktów i usług bankowych, np. kart bankomatowych. Największe postępy w tym zakresie osiągnęły BS-y w regionach północnym i południowym, a najmniejsze w regionie zachodnim,
- wzrost pozycji na rynku finansowym (8%). Największe efekty odnotowano w regionach południowym i północnym, a najmniejsze w regionie centralnym ze względu na występującą tam silną konkurencję ze strony banków komercyjnych,
- nie odnotowano żadnych pozytywnych efektów (29%). Największy odsetek BS-ów, w których nie stwierdzono żadnych pozytywnych efektów zanotowano w regionie wschodnim, najmniejszy zaś w regionie zachodnim.

Z badań Alińskiej i Kulawika [2000] wynika, że 13,6% badanych BS-ów nie dostrzegało żadnych pozytywnych skutków restrukturyzacji, natomiast pozostałe banki jako pozytywy najczęściej wymieniały zwiększone bezpieczeństwo struktury skonsolidowanej oraz możliwość uzyskania pomocy organizacyjno-prawnej ze strony banków zrzeszających.

Według Obala [1999], ustawa o restrukturyzacji, oprócz efektów pozytywnych, przyniosła również pewne skutki negatywne – przyczyniła się ona do zerwania więzi poziomych między bankami spółdzielczymi z różnych zrzeszeń.

Z wypowiedzi prezesów BS-ów wynika, że wprowadzenie trójszczeblowej struktury: osłabiło pozycję banków spółdzielczych (55%), nie wpłynęło w ogóle na te banki (18%), wzmocniło ich pozycje (11%); brak zdania – 16%.

Biorąc pod uwagę rozkład procentowy odpowiedzi prezesów BS-ów można powiedzieć, że wprowadzenie trójszczeblowej struktury w większości osłabiło banki spółdzielcze na rynku finansowym w Polsce.

Zapytani, które elementy ustawy o restrukturyzacji banków spółdzielczych i BGŻ S.A. wymagały nowelizacji, prezesi banków spółdzielczych odpowiedzieli: cała ustawa wymagała nowelizacji (57%), model spółdzielczego sektora bankowego (40%), funkcjonowanie banków zrzeszających (33%), zasady gospodarki finansowej (22%), funkcjonowanie banków spółdzielczych (19%).

Z analizy wypowiedzi wynika, że większość BS-ów była niezadowolona z całej ustawy. Największe niezadowolenie panowało w BS-ach o najwyższych funduszach własnych (powyżej 1 mln euro – 75%), w bankach zrzeszonych w BBR S.A. (100%), GBPZ S.A. (88%) i BUG S.A. (83%) oraz prowadzących działalność w gminach miejskich (66%).

Według badanych prezesów, ustawę o restrukturyzacji banków spółdzielczych i BGŻ S.A. należało znowelizować następująco:

1) odejść od zasady działania banku spółdzielczego wyłącznie na obszarze gminy, w której znajduje się jego siedziba (86%),
2) umożliwić dobrowolne zrzeszanie się banków spółdzielczych w bankach regionalnych/zrzeszających (69%),
3) odejść w bankach zrzeszających od zasady głosowania 1 członek – 1 głos (53%),
4) wprowadzić mechanizmy prawne (uproszczone procedury), zachęcające BS-y i BR-y do łączenia się (42%),
5) wprowadzić progi kapitałowe dla banków regionalnych (22%).

Po wprowadzeniu w 2000 r. nowej ustawy o bankach spółdzielczych, ich zrzeszaniu i bankach zrzeszających część postulatów została spełniona i wprowadzona w życie (punkty 1, 2, 3 i 5).

Znowelizowana ustawa o bankach spółdzielczych i zrzeszających według prezesów BS-ów: ograniczyła samodzielność banków spółdzielczych (37%), poszerzyła możliwości ich działania, (17%), nie wpłynęła w ogóle na ich działalność (5%), doprowadziła do likwidacji bankowości spółdzielczej (1%), brak zdania na ten temat (40%).

Podsumowując, można powiedzieć, że więcej badanych prezesów banków spółdzielczych ocenia znowelizowaną ustawę negatywnie.

Znowelizowana ustawa nie rozszerzyła zakresu usług bankowych oferowanych przez banki spółdzielcze. Rozwiązanie takie BS-y w większości (88%)

oceniły negatywnie, pozytywnie wypowiedziało się 5% banków, 5% – nie miało zdania, a 2% nie wypowiedziało się w ogóle.

Oceniając tę decyzję można powiedzieć, że wprowadzone przez Komisję Nadzoru Bankowego ograniczenia w zakresie usług bankowych oferowanych przez BS-y były zaprzeczeniem zasad wolnego rynku. Oznaczało to, że banki spółdzielcze na rynku finansowym w Polsce miały gorsze warunki działania niż banki komercyjne. Należy jednak wskazać, że banki spółdzielcze nie były przygotowane do spełniania wszystkich czynności bankowych, stąd niektóre z nich ze względu na bezpieczeństwo systemu zostały wyłączone z obsługi.

Zapisy w nowej ustawie o bankach spółdzielczych i zrzeszających zabraniały BS-om prowadzenia obrotu dewizowego, wydawania kart płatniczych oraz udzielania poręczeń i gwarancji. Według prezesów BS-ów, takie rozwiązanie uznano za negatywne aż w 82%, pozytywne – w 5%, a nie miało zdania na ten temat 13% respondentów.

Zapytani, jakie jest stanowisko ich środowiska wobec przemian bankowości spółdzielczej, prezesi banków spółdzielczych odpowiedzieli, że: niejednolite (89%), jednolite (6%), trudno powiedzieć (4%), a w ogóle nie odpowiedział 1% respondentów.

Według Szambelańczyka [2000a], brak konsensusu co do wypracowanego jednolitego modelu reformy sektora bankowości spółdzielczej w Polsce wynika z istniejącego zróżnicowania banków spółdzielczych pod względem środowiska działania, interesów właścicieli, osiągniętego poziomu rozwoju, stopnia realizacji swych misji, efektywności prowadzonej działalności, uzyskanej pozycji i szans rynkowych, kwalifikacji pracowników oraz współpracy z bankami zrzeszającymi.

Banki spółdzielcze w większości (76%) są za tym, aby proces restrukturyzacji bankowości spółdzielczej rozpoczął się od najwyższego szczebla, tj. banków zrzeszających, a dopiero potem od nich. Zwolennikami innej koncepcji była niewielka grupa BS-ów (12%), która chciała, aby proces restrukturyzacji rozpocząć od nich, a dopiero potem od banków zrzeszających. Nie miało zdania w tym zakresie 10% badanych BS-ów, natomiast 2% banków nie udzieliło w ogóle odpowiedzi na ten temat.

Istotnym problemem restrukturyzacji sektora bankowości spółdzielczej w Polsce był proces konsolidacji, który był wymuszony uchwałą Komisji Nadzoru Bankowego z dnia 9 sierpnia 1998 r., na mocy której wszystkie banki spółdzielcze do końca 2005 r. musiały osiągnąć próg kapitałowy w wysokości 500 tys. euro [Kulawik 2000].

W wyniku procesu konsolidacji banków spółdzielczych ich liczba obniżyła się z 1510 na koniec 1995 r. do 592 na koniec 2005 r. Główną przyczyną spadku liczby BS-ów było wprowadzenie przez Komisję Nadzoru Bankowego

minimum kapitałowego w wysokości 300 tys. euro, a potem 500 tys. euro. Banki musiały się łączyć, ponieważ nie miały możliwości uzyskania z wypracowanego zysku wymaganego poziomu kapitałów własnych. Największą liczbę fuzji banków spółdzielczych odnotowano w 1999 r. [Siudek 2004].

Dynamika w ujęciu nominalnym i realnym kapitałów własnych przypadających na 1 bank spółdzielczy w latach 1995–2002 wzrosła odpowiednio o 1566,6 i 819,6%. Największa dynamika wzrostu kapitałów własnych wystąpiła w latach 1998–2002. W 1995 r. wartość kapitałów własnych przypadających na 1 bank spółdzielczy wynosiła 0,21 mln zł, podczas gdy w 2002 r. aż 3,44 mln zł.

Według prezesów BS-ów, korzyścią banków spółdzielczych z tytułu ich konsolidacji był przede wszystkim wzrost: bezpieczeństwa banku (81%), zakresu oferowanych produktów i usług bankowych (59%), pozycji na lokalnym rynku finansowym (49%), efektywności działania (42%) oraz liczby obsługiwanych klientów (32%).

Głównymi problemami BS-ów w procesie ich konsolidacji było ujednolicenie: oprogramowania komputerowego (81%), struktury organizacyjnej (15%), dokumentów i procedur bankowych (5%), produktów bankowych (3%), wszystkie wymienione (47%).

W wyniku uchwały Komisji Nadzoru Bankowego w bankach spółdzielczych wprowadzono minimum kapitałowe 300 tys. euro do końca grudnia 2001 r. Zdaniem prezesów BS-ów, wprowadzenie progów kapitałowych: poprawiło sytuację BS-ów (35%), pogorszyło ich sytuację (22%), nie zmieniło ich sytuacji (29%); brak zdania – 14%. Z analizy rozkładu odpowiedzi respondentów wynika, że zdania są podzielone w zakresie wpływu wprowadzonego progu kapitałowego na sytuację finansową BS-ów.

Siła banków spółdzielczych działających samodzielnie na rynku finansowym jest niewielka, dlatego wydaje się, że jedynym sposobem utrzymania się ich na tym rynku jest konsolidacja. To dobre rozwiązanie dla banków spółdzielczych i zrzeszających. Problem tkwi w tym, aby ustalić w ramach zrzeszenia takie mechanizmy, które będą sprawiedliwe dla wszystkich banków tworzących całą grupę.

Z wypowiedzi prezesów BS-ów wynika, że gdyby nie wprowadzono w życie uchwały Komisji Nadzoru Bankowego w dniu 9 sierpnia 1998 r., na mocy której wszystkie banki spółdzielcze do końca 2001 r. musiałyby osiągnąć minimum kapitałowe 300 tys. euro, to banki w większości nie łączyłyby się, chcąc zachować swoją tożsamość i samodzielność. Taki pogląd wyraziło aż 73% prezesów BS-ów. Tylko 12% odpowiedziało, że banki łączyłyby się, chcąc podnieść swoje kapitały. Nie miało zdania na ten temat 15% prezesów banków.

Biorąc pod uwagę doświadczenia bankowości spółdzielczej w krajach Unii Europejskiej można powiedzieć, że łączenie się jest zjawiskiem korzystnym, po-

nieważ podwyższa kapitały własne banków zwiększa ich bezpieczeństwo na rynku finansowym oraz poszerza zakres oferowanych produktów i usług bankowych.

Procesy dostosowawcze BS-ów do warunków gospodarki rynkowej można określić jako procesy restrukturyzacji, rozumiane jako zespół kompleksowych przedsięwzięć organizacyjno-prawnych, finansowych i technicznych [Alińska i Kulawik 1994].

Głównym celem działań restrukturyzacyjnych było ukształtowanie nowoczesnej struktury nadbudowy w sektorze banków spółdzielczych, aby stworzyć jednolity, bezpieczny i zdolny do konkurowania system [Alińska 1999].

Proces restrukturyzacji sektora bankowości spółdzielczej w Polsce miał na celu m.in. [Szczepaniak Piotr 1998; Tarkowski 1998; Alińska 1999; Bryniarska 1999; Obal 1999; Świątek 2001]: zahamowanie upadku BS-ów przez ich dokapitalizowanie środkami publicznymi, stworzenie systemu bankowości spółdzielczej sprzyjającego dalszemu rozwojowi regionów, środowisk lokalnych, rolnictwa i gospodarki żywnościowej, podniesienie ogólnego poziomu usług oferowanych przez nowo utworzoną grupę bankową, ujednolicenie pomocy technicznej krajowej i zagranicznej dla wszystkich podmiotów struktury, oddłużenie i restrukturyzację polskiego rolnictwa, dostosowanie BS-ów do wymogów Unii Europejskiej, zwiększenie potencjału ekonomicznego BS-ów, reorganizację działalności i metod zarządzania w BS-ach, restrukturyzację trudnych kredytów w BS-ach, rozszerzenie zakresu usług bankowych w BS-ach, wzrost konkurencyjności BS-ów na rynku usług finansowych oraz doprowadzenie sektora BS-ów do konsolidacji pod względem organizacyjnym i finansowym.

Zdaniem Kaszubskiego [1998], restrukturyzacja sektora banków spółdzielczych w Polsce była bardzo potrzebna ze względu na zagrożenie jego upadłością. W opinii Kaszubskiego, koncepcja restrukturyzacji spółdzielczego sektora bankowego zakładała nie tylko wprowadzenie nowych rozwiązań organizacyjnych, ale również dokapitalizowanie BS-ów.

W niniejszej pracy w ramach badań ankietowych określono zmiany, jakie zaszły w bankach spółdzielczych w Polsce w procesie ich restrukturyzacji. Na początku określono stopień dostosowania BS-ów do wymogów Unii Europejskiej.

Z badań ankietowych wynika, że największy odsetek BS-ów wdrożył minimalny próg 8% w zakresie współczynnika wypłacalności (82%), limity koncentracji kredytów (74%), rozwiązania przeciwdziałające „praniu brudnych pieniędzy" (67%), minimum kapitałowe (57%), system gwarancji depozytów (55%) oraz monitorowanie i kontrolę ryzyka kredytowego (39%) [Siudek 2005b].

Bardzo mały odsetek BS-ów wdrożył kompleksową komputeryzację (10%) oraz produkty i usługi bankowe z zakresu nowoczesnych technologii (7%), decydujące o konkurencyjności banków na lokalnych rynkach finansowych w Polsce.

Z rozkładu odpowiedzi wynika, że największy odsetek BS-ów wprowadził w swojej działalności nowe uregulowania prawne dostosowane do wymogów Unii Europejskiej. O wiele gorzej było z wprowadzaniem w BS-ach materialnych przedsięwzięć, np. nowoczesnych technologii informatycznych czy też kompleksowej komputeryzacji, wymagających bardzo dużych nakładów inwestycyjnych. Były one głównymi trudnościami BS-ów w procesie dostosowawczym do wymogów Unii Europejskiej.

W procesie restrukturyzacji banków spółdzielczych w Polsce największe nakłady poniesiono na: wprowadzenie sieci i oprogramowania komputerowego (70%), konsolidację BS-ów (21%) oraz wprowadzenie na rynek nowych produktów i usług bankowych (6%). Tylko 1% prezesów BS-ów wymienił, że największe nakłady poniesiono na szkolenie kadr i modernizację budynków bankowych [Siudek 2005a].

Reasumując, należy stwierdzić, że największe nakłady w procesie restrukturyzacji BS-ów poniesiono na nowe technologie informatyczne, a najmniejsze na szkolenie kadr i modernizację budynków bankowych.

Według prezesów banków spółdzielczych, w Polsce w latach 1995–2002 wprowadzono następujące zmiany organizacyjne: poszerzono zakres produktów i usług bankowych (87%), podwyższono fundusze własne (83%), usprawniono obsługę klienta (69%), podwyższono kwalifikacje zawodowe pracowników (67%), podwyższono jakość portfela kredytowego (50%), wprowadzono automatyzację pracy (33%), opracowano nową strategię działania (27%), usprawniono lub stworzono nowy system zarządzania (27%), obniżono poziom kosztów (21%), obniżono liczbę zatrudnionych (17%), zracjonalizowano sieć oddziałów (12%).

Z rozkładu odpowiedzi respondentów wynika, że były to pozytywne zmiany dla banków spółdzielczych. Poprawiono w nich sytuację finansową, kwalifikacje pracowników, warunki pracy, obsługę klienta oraz zarządzanie.

W ramach badań ankietowych zapytano prezesów BS-ów, czy przeprowadzono w ich bankach reorganizację struktury w celu poprawy efektywności działania. Z rozkładu odpowiedzi wynika, że 28% prezesów BS-ów odpowiedziało twierdząco, 15% – przecząco, natomiast 55% wyznało, że reorganizację struktury przeprowadzono tylko częściowo.

Podsumowując proces reorganizacji struktury BS-ów, należy stwierdzić, że większość badanych banków w celu poprawy efektywności działania wprowadziło liczne zmiany organizacyjne w zakresie liczby oddziałów, filii, punktów kasowych, zatrudnienia, produktów i usług bankowych oraz systemów informatycznych. Zmiany te miały na celu dostosowanie BS-ów do warunków gospodarki wolnorynkowej.

W wyniku procesu restrukturyzacji banków spółdzielczych w Polsce osiągnięto określone efekty, takie jak [Siudek 2005b]: lepszą obsługę klienta (67%), poprawę wykorzystania posiadanych środków (45%), wprowadzenie nowych produktów i usług bankowych (43%), lepsze zarządzanie ryzykiem bankowym (41%), większą samodzielność pracowników w podejmowaniu decyzji (35%), wzrost wydajności pracy (34%), obniżenie kosztów działania (32%), szybszy przepływ informacji (28%), łatwiejszą kontrolę działalności (16%) i wzrost innowacyjności (5%), wzrost liczby placówek (1%).

Wszystkie te efekty były możliwe do osiągnięcia dzięki podwyższeniu kwalifikacji pracowników, lepszemu zarządzaniu, rosnącej konkurencji na rynku, automatyzacji pracy, redukcji zatrudnienia, wprowadzeniu nowoczesnych systemów informatycznych oraz większej kreatywności pracowników.

Efekty restrukturyzacji BS-ów badała również Alińska [1999]. Według niej, banki spółdzielcze w wyniku procesu restrukturyzacji odnotowały wzrost zaufania klientów, czego efektem był wzrost liczby oraz wartości rachunków depozytowych i kredytowych. Ponadto, autorka odnotowała również wzrost kwalifikacji kadry menedżerskiej i pracowniczej, systematyczny spadek udziału tych banków w stratach sektora bankowego oraz wzrost udziału BS-ów w zyskach sektora bankowego.

Podsumowanie i wnioski końcowe

1. W ramach procesu restrukturyzacji banki spółdzielcze w Polsce poszerzyły zakres produktów i usług bankowych, podwyższyły wartość funduszy własnych, usprawniły obsługę klienta, podniosły kwalifikacje zawodowe pracowników, wprowadziły automatyzację pracy, usprawniły system zarządzania oraz zracjonalizowały sieć oddziałów. Efektami tych zmian były: lepsza obsługa klienta, poprawa wykorzystania posiadanych funduszy, wprowadzenie nowych produktów i usług bankowych, lepsze zarządzanie ryzykiem bankowym, wzrost wydajności pracy oraz obniżenie kosztów działania banków.
2. W wyniku zaleceń zawartych w dyrektywie bankowej Unii Europejskiej w sektorze banków spółdzielczych w Polsce zostały wdrożone: minimalny poziom współczynnika wypłacalności (8%), limity koncentracji kredytów, rozwiązania przeciwdziałające „praniu brudnych pieniędzy", minimum kapitałowe banków, system gwarancji depozytów, monitorowanie i kontrola ryzyka kredytowego oraz nowe akty prawne dostosowane do wymogów UE.
3. W wyniku procesu konsolidacji w latach 1995–2002 ponad 2,5-krotnie zmniejszyła się liczba banków spółdzielczych w Polsce. Głównym powodem takiego zjawiska były liczne fuzje banków, które umożliwiły im uzy-

skanie minimum kapitałowego 300 tys. euro, nałożonego przez Komisję Nadzoru Bankowego. Największa dynamika wzrostu kapitałów własnych BS-ów wystąpiła w latach 1998–2002. W 1995 r. wartość kapitałów własnych przypadających na 1 bank spółdzielczy wynosiła 0,21 mln zł, podczas gdy w 2002 r. aż 3,44 mln zł.

4. Korzyścią banków spółdzielczych z tytułu ich konsolidacji był wzrost: bezpieczeństwa, zakresu oferowanych produktów i usług bankowych, pozycji na lokalnym rynku oraz efektywności działania. Oprócz tego banki spółdzielcze z tytułu przynależności do zrzeszenia miały zagwarantowaną ze strony banku regionalnego pomoc w zakresie instruktażu i szkoleń, pożyczek, gwarancji i poręczeń. Cała odpowiedzialność w zakresie koncentracji kredytów, wypłacalności oraz ryzyka bankowego była rozłożona na wszystkie banki zrzeszenia.

Literatura

ALIŃSKA A., 1999: Problemy restrukturyzacji sektora bankowego w Polsce. Komunikaty, Raporty i Ekspertyzy nr 456. Wyd. IERiGŻ, Warszawa.

ALIŃSKA A., KULAWIK J., 1995: Zmiany organizacji i zasad funkcjonowania spółdzielczego sektora bankowego. Wyd. IERiGŻ, Warszawa.

ALIŃSKA A., KULAWIK J., 2000: Wybrane problemy z zakresu dostosowania się banków spółdzielczych do warunków gospodarki rynkowej. Bank i Kredyt nr 12, s. 31–38.

ALIŃSKA A., PIETRZAK B., 1999a: Perspektywy i możliwości rozwoju spółdzielczego sektora bankowego w Polsce. Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH nr 12, s. 164–176.

ALIŃSKA A., PIETRZAK B., 1999b: Uwarunkowania skuteczności procesu restrukturyzacji spółdzielczego sektora bankowego w Polsce. Studia i Prace Kolegium Zarządzania i Finansów SGH nr 11, s. 43–51.

BRYNIARSKA T.I., 1999: Banki spółdzielcze w świetle teorii rynków kooperantów. Wyd. Uniwersytetu Opolskiego, Opole.

KASZUBSKI R.W., 1998: Restrukturyzacja banków spółdzielczych w Polsce. Wyd. „KIK" Konieczny i Kraszewscy s.c., Warszawa.

KOLBUSZ F., 1997: Spółdzielczość bankowa przed nowymi wyzwaniami. Bank Spółdzielczy nr 11 (39), s. 1–5.

KOLBUSZ F., 2000: Bank spółdzielczy – partner czy instrument. Bank Spółdzielczy, nr 3, s. 13–14.

KULAWIK J., 2000: Makro- i mikroekonomiczne przesłanki oraz skutki interwencjonizmu państwowego w sferze kredytowania rolnictwa. Synteza. Wyd. IERiGŻ, Warszawa.

KULAWIK J., 2004: Regulacja, deregulacja i reregulacja w bankowości. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomicznej w Warszawie nr 3 (37), s. 123–137.

MIKOŁAJCZAK R., 1999: Bankowy sektor spółdzielczy wczoraj i dziś. Rocznik Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny nr 3–4, s. 241–258.

OBAL T., 1999: Restrukturyzacja nadal niedookreślona. Bank nr 2, s. 72–73.

SIUDEK T., 2004: Mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia dla banków spółdzielczych w Polsce. [W:] Wpływ integracji europejskiej na przemiany strukturalne obszarów o wysokim bezrobociu. Wyd. Wydziału Ekonomiki i Organizacji Gospodarki Żywnościowej AR, Szczecin, s. 421–432.
SIUDEK T., 2005a: Przekształcenia w polskiej bankowości spółdzielczej w latach przemian gospodarczych. [W:] Perspectives of cooperation in agro-industrial complex of Ukraine in the process of integration into EU. Wyd. Uniwersytet Rolniczy we Lwowie, Lwów, s. 174–187.
SIUDEK T., 2005b: Procesy dostosowawcze do warunków gospodarki rynkowej i wymogów Unii Europejskiej w bankach spółdzielczych w Polsce. [W:] Przedsiębiorczość po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej. Wyd. Akademii Rolniczej w Szczecinie, Szczecin, s. 71–78.
STANDAR P., 2000: Modele spółdzielczości bankowej w wybranych krajach Unii Europejskiej i w Polsce. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Handlu i Usług. Wyd. Wyższa Szkoła Handlu i Usług w Poznaniu, Poznań.
SZAMBELAŃCZYK J., 1997: Przemiany bankowości spółdzielczej w Polsce. Prawo Bankowe nr 1, s. 101–113.
SZCZEPANIAK P., 1998: Wybrane problemy z zakresu dostosowania się banków spółdzielczych do warunków gospodarki rynkowej. Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu, Wrocław nr 776, s. 159–168.
ŚLESZYŃSKA-CHAREWICZ E., 2000a: Perspektywy rozwoju bankowości spółdzielczej w Polsce u progu XXI wieku. Bezpieczny Bank nr 4, s. 20–23.
ŚWIĄTEK A., 2001: Polskie banki spółdzielcze na tle dyrektyw Unii Europejskiej. Bank Spółdzielczy nr 8, s. 2–6.
TARKOWSKI M., 1998: Nowe prawo bankowe a zmiany w pracy BS. Pranie pieniędzy. Bank spółdzielczy nr 11, s. 14–15.

Impact of chosen domestic adjustments on transformations in the sector of cooperative banking in Poland

Abstract

The author stated impact of chosen domestic adjustments on the process of restructuring of the sector of cooperative banking in Poland in the article. The study deals with the characteristics of key organizational and legal changes in cooperative sector, with the restructuring process and its effects, with consolidation process and with the influence of the State on changes in this sector. Basing on available data, the Author concludes that cooperative banking sector in Poland has fully adopted both into the conditions of free market and into the European Union requirements.